

„Dat je met Advent naar de kerk geweest bent... is best. Ik geloof nu wel niet dat alles zoo glad en helder is als de heeren dominees ons voor demonstreeren. Maar het kan geen kwaad.”

En even verder zegt hij over den dorpsdominee, dat hij wel heeft gestudeerd, maar

„Ik weet alleen niet, hoe men in zoo iets kan studeeren, waarvan men toch eigenlijk niets zeker weet.”

En weinig in overeenstemming met de Advents-gedachte lijkt ons x'n zeggen:

„Als er in den heiligen Adventstijd niet altijd zoo'n geheimzinnige keukenlucht door het huis zweeft, dan zou men de heele chose willen afschaffen.”

Soortgelijke citaten staan naast uitdrukkingen, die niets vreemdsoortigs hebben. Maar meestal komen zulke passages voor in brieven, die heelemaal in ietwat bitteren toon zijn gesteld. 't Zijn gewoonlijk stemmings-effecten en dan zijn ze in brieven, die immers onder een bepaalde stemming geschreven worden, makkelijker te verklaren, dan in verhalend verband.

Ik geloof daarom, dat we zulke zonderlinge gezegden nog niet dadelijk hoeven aan te merken als bezwaren tegen 't godsdienstig gehalte van het boek. Bij geen enkele christen wijst de thermometer van zijn religieus leven altijd even hoog. Wel meen ik den roman geen onrecht te doen als ik zeg, dat de godsdienstige toon mij over 't algemeen oppervlakkig voorkomt. Maar, ik zei het reeds, 't is moeilijk hier een billijk oordeel te vellen. Bepaald stuitende uitdrukkingen heb ik nergens gevonden, wel meerdere malen een mooi, ook warm woord. Vooral in de latere brieven, die na Else's dood geschreven zijn, kan men gezonde gedachten tegenkomen.

Na alles wat ik in dit en het vorige artikel geschreven heb en, al schrijvende, van het boek weer heb doorleefd, kan ik niet anders zeggen dan dat de lectuur van dezen roman mij heeft verrijkt. Er blijft een indruk na, die midden onder ander soortig werk nog wel eens opvlamt. En zulk een invloed gaat dunkt mij alleen uit van boeken, die iets beteekenen.

Gaarne wil ik hier nog met waardeering vermelden de „Jaarlijksche Boekenschouw”, over 1922, die van Roomsche zijde wordt uitgegeven. Elders in de christelijke pers is in den breede op deze publicatie gewezen, ik volsta dus in ons blad met dankbare vermelding alleen. De aanwijzingen en opmerkingen zijn natuurlijk Roomsche gekleurd, maar dat neemt niet weg, dat ze voor ons groote waarde hebben. Dikwijls wordt met een enkel woord volstaan, maar er zijn ook vele boeken, waaraan we niet meer dan een of twee woorden behoeven te wijden. Enkele samenvattende artikelen oriënteeren heel goed over bepaalde groepen. Wij danken de Redactie van „Boekenschouw” voor dezen belangrijke arbeid.

C. T.

PERS-SCHOUW.

Het werk van den Heiligen Geest.

Men moge zeggen van sommige „sektarische” broeders wat men wil, — in één opzicht beschamen zij ons wel eens, namelijk in het erkennen en waardeeren van het werk des Heiligen Geestes.

Ziehier een citaat uit „Spade Regen” (orgaan van de Pinkstergemeente).

Zal de werking des Geestes in Christus ons een aanmoediging zijn, dan is het ons ook een waarschuwing. Als Christus niets deed en niets kon doen dan in de kracht van den doop des Geestes, hoe veel te meer moeten wij ons afhankelijk stellen van de kracht des Geestes. Wij zien, hoe noodig het is, dat ook wij, na onze wedergeboorte door den Geest, gedoopt worden met den Heiligen Geest. Wat niet door den Geest geschiedt, heeft geen waarde voor de eeuwigheid. Wij leven in de bedeeing des Geestes, en Hij is het, die Christus in ons een werkelijkheid maakt, zoodat het werk van Christus ook nu nog voortgaat onder Zijn volgelingen.

Wij leven in het Laodiceesche tijdperk. De algemeene toestand onder de Christenen is lauwheid, men is noch koud noch heet; het vreeslijkste, dat er kan zijn, want God zegt tot dezulken, dat Hij ze uit Zijn mond zal spuwen. Wat is in onze dagen anders noodig, dan een doop met Vuur en Geest, een doorbreken van Gods Kracht, zoodat het werk des menschen tot schande worde. De lauwheid kan alleen overwonnen worden, als men een Pinksteren beleeft, dat men wederom geloof, zoodals de Schrift zegt, en niet wat menschen zeggen, dan zullen stroomden des levenden waters uit ons binneste vloeien, dan zullen wij water scheppen met vreugde uit de fonteynen des heils. Dan zullen wij de woestijn zien bloeien als een roos, en de gemeente Gods zal dan in de kracht des Geestes verrijzen uit haar geestelijken slaap en met haar overgestanen Christus vereenigd in den Geest als overwinnaar wandelen in deze wereld. Wij zullen dan het volle heil in Christus in de wereld uitdragen en diegenen die nu nog niet weten, hoe van hun handen verlost te worden, zullen in Gods

kinderen de kracht der verlossing aanschouwen. Moge de Geest, Die op Christus was, op ons allen komen, zoodat wij Hem volgen, en de werken doen, die ook Jezus gedaan heeft, ja nog meerdere, zoo zullen wij den weg hanen voor Zijn wederkomst in heerlijkheid.

**

Het broeit...

De Hervormde Kerk vertoont soms het beeld van een broeienden zomeravondhemel.

Zal er onweer komen?

En regen?

Al naarmate men verschillend denkt over Reformatie, zal men vreezen of... hopen.

In „Het Nieuwsblad van het Noorden” uit zich een kerkelijk meteoroloog aldus:

Een nieuwe afscheiding op til?

't Is net alsof in de Herv. Kerk langzamerhand de tijden er weer rijp voor beginnen te worden. 1886 ligt al weer zoo ver achter ons. Er is toen de kerk — sommigen zeggen kwaad bloed, anderen zeggen goed — bloed afgetapt. We kunnen dat verschilpunt laten rusten; in elk geval was het bloed, dat niet meer deugd in het organisme der Herv. Kerk. Wilde de Herv. Kerk volkskerk blijven en geen sectarische belijdeniskerk naar enge Kuiperiaansche opvatting, dan moest ze uitstooten of moesten zich afscheiden degenen wien dat als hoogste ideaal voor oogen stond.

En op 't oogenblik is weer een proces in wording. In Holland en Utrecht vooral, groeit de schare, die de Herv. Kerk ziet als woest en ledig met duisternis in den afgrond en de Geref. Bond wil een nieuwe schepping voortbrengen, terwijl de Confessionneelen hun best doen om in deze niet achteraan te komen en broederlijk hun diensten aanbieden. Maar als de Herv. Kerk zich nu nog niet zoo woest en ledig gevoelt en dientengevolge de goedbedoelde kuur afwijst, zal er ten slotte wel niets anders resten dan een nieuwe afscheiding. Welke uittocht mogelijk al wel had plaats gehad als men maar meer zekerheid had betreffende de kerkgoederen.

Nu voelen we deze dingen hier in 't Noorden niet zoo sterk. De bui zit in 't Zuiden. Maar toch, net als bij een onweer soms looze zwarte wolken de komst van de eigenlijke bui melden, zoo ook hier. De geest van 't Zuiden dringt hierdoor. Typeerend daarvoor is, wat in een gemeente als Ennematil—Lettelbert plaats grijpt. In die gemeente zijn de vrijzinnigen in de meerderheid. Maar bij de beroeping van een predikant, brachten ze zeer liberaal, uit een oogpunt van gemeentebelang, hun stem uit op een orthodox predikant. Evenwel, deze predikant was een klein deel der gemeente niet „zwaar” genoeg. Dientengevolge ging men hem eerst al bij een bezoek, dat hij aan de gemeente bracht, onheusich bejegenen. „Hij behoort niet tot onze partij” en als hij niet tot onze partij behoort, slaat men den weg der dolantie in. Zoo belaggen de ontevredenen in Lettelbert met een paar kerkeraadsliden aan 't hoofd, zelf samenkomsten in de kerk, waarin men een oefenaar laat optreden. Hoewel 1ste Kerstdag te Ennematil een orthodox predikant optrad, zou men toch in Lettelbert tegenover hem gepreekt hebben, zoo niet op het laatste oogenblik de consulent storend tusschenbeide was gekomen. Inderdaad de tijden worden weer rijp. Zoo de Herv. Kerk hare breede grondslagen niet prijs wil geven — en een compromis met dezen geest is onmogelijk — en ze zich niet laat overrompelen, zal er eerlang niet anders opzitten dan een nieuwe uitbreiding. Er zijn hier in 't Noorden meer gemeenten, waar een minderheid bijzonder gevoelt voor dominees, die geen gezangen laten zingen, ja nog meer voor godsdienstonderwijzers met singuliere gaven. Inderdaad, de Herv. Kerk staat aan den vooravond van een crisis.

**

Groei van den Geref. Jongelingsbond.

Het „Geref. Jongelingsblad” geeft een jaar-statistiek over den groei van den Bond.

Enkele provincies, die het voorbeeld moesten geven, schitteren niet.

Wat blijkt hieruit?

Allereerst, dat de Bond in vereenigingental krom met 2.37 pct.; of anders gezegd van 760 op 778 kwam. En in aantal vereenigingsleden krom de Bond met 1.44 pct.; of anders gezegd, hij kwam van 18892 op 19164 personen. Bijna twintig duizend!

Hoe is die winst nu provinciaal verdeeld?

Het sterkst gingen vooruit in vereenigingental de kleinste provincies n.l. Drente en Utrecht.

Het minst gingen vooruit in vereenigingental de provincies Friesland en Gelderland.

Het sterkst ging vooruit in personental de kleine provincies Drente en Zeeland.

Het minst gingen vooruit in personental de provincies Friesland en Groningen.

Noord-Holland en Overijssel slonken in aantal personen. Noord-Holland slonk bovendien in aantal vereenigingen.

N-Brabant-Limburg bleef onveranderd in aantal vereenigingen, maar ging in personenaantal in voorwaartsche richting.

Zuid-Holland won in aantal vereenigingen, maar het personental wijst in dalende richting.

Vooruitgang, hetzij in vereenigingen, hetzij in personen, hetzij in beide vinden wij dus bij Groningen, Friesland, Drente, Overijssel, Gelderland, Utrecht, Zuid-Holland, Zeeland, N. Brabant-Limburg.

Alleen bij Noord-Holland is en in vereenigingen en in personenaantal achteruitgang.

Maar Noord-Holland haalt dat onder 's Heeren zegen in 1923 wel op. Voor deze hoop hebben

wij grond. En Zuid-Holland zal ongetwijfeld op zijn hoede zijn.

In Zuid-Holland gaat ook het politieke leven niet zoo florissant als vroeger. Op kerkelijk gebied is het altijd moeilijk een bruikbare maatstaf te vinden, maar toch is, als men hier en daar luistert, ook op dat terrein roemen niet „oerbear”.

Eenparig de schouders onder den last. En 't parool: „niet afbreken maar opbouwen” of anders: Niet critiseeren maar ageren.

Aan trouwe werkers met onbluschbare geestdrift onthrekt het ook in Zuid-Holland niet.

**

Gispen redivivus.

De „oude” Gispen liet aan de Kerk twee zonen na in den dienst des Woords.

Ds Willem Gispen, de oudste, is bekend om zijn moedige actie voor Gereformeerde drankbestrijding.

Ds Jan Gispen, de jongste, predikant in Groningen, ontpopt zich als navolger van zijn vader op het terrein der journalistiek.

Ziehier de eerste proeve:

Brieven aan den Zoon van „Een Vriend in Jeruzalem.”

Waarde Vriend!

't Is een heel waagstuk, waartoe ik me door de Redactie van „De Bazuin” heb laten verleiden om „in den trant van mijn vader” in dat oude Weekblad te gaan schrijven. Die woorden tusschen haakjes, hoe vriendelijk en stroelend ook voor mijn kinderlijk gevoel, doen het hem juist. Vele jaren achteraan kwamen er brieven uit mijn ouderlijk huis in het Uwe. Gij zult u dat, evenals ik, nog goed herinneren. Die brieven trokken in hun tijd nog al de aandacht. De schrijver werd er nog al eens om geprezen en de lezers van „De Bazuin” waren er niet bijzonder mee ingenomen toen die briefwisseling betrekkelijk plotseling gestaakt werd. En nu na meer dan twintig jaren zou ik aan u gaan schrijven in den trant als mijn vader dat aan den uwe deed. Daar zit nu juist voor mij het waagstuk in. Schrijven in den trant van een ander gaat eenvoudig niet. Ieder vogeltje zingt zoodals ie gebeld is en namaak is altoos iets minderwaardigs. En nu hield mijn vader — ik mag dat als zoon toch wel zeggen — er letterlijk in alles een eigen trant op na. Hij had een hartgrondige afkeer van alle namaak op elk gebied. Hij was altijd zich zelf. Hij gaf zich zoodals hij was in zijn spreken en schrijven en persoonlijk omgang. Hij liet zich onder geen enkel menschelek juk brengen. Keurden menschen dat in hem af, dan antwoordde hij heel kalm, dat hij nu een koer was, wat Gods leiding van hem gemaakt had en dat de menschen hem maar nemen moesten zoodals hij was. Bovendien was Artikel 8 van onze Kerkenordening ten volle op hem toepasselijk. Singulier was hij in den volsten zin van het woord en de kinderen van zulk een man erven wel den naam, maar niet de singulariteit. Toen ik als candidaat het land door trok werd ik Zaterdagavondsdor door mijn gastheer en Zondagmorgens door den kerkeraad gewoonlijk verwelkomd met de woorden: een zoon van Ds Gispen, nietwaar! 't Benaauwend gevoel dat in mijn zenuwachtigheid dan over me kwam laat zich in woorden niet uitdrukken. Hoe jong toen ook nog, dit wist ik wel, dat de menschen graag vergelijkingen maken en nog al waarde hechten aan erfelijkheids-eigenschappen en, och arme, menschen van artikel 8 planten zich niet voort!

Als het u nu maar goed is, dat ik in mijn eigen trant aan u schrijf en dat de eenige overeenkomst tusschen wat vroeger plaats vond en nu weer begint deze is, dat iemand, die den naam van zijn vader draagt u in het verre Jeruzalem mededeelingen doet van wat in Nederland op menig gebied voorvalt, dan wil ik het wel probeeren aan de uitnodiging van „De Bazuin”-redactie gevolg te geven. Vindt ge dat niet goed, zeg het dan maar eerlijk en ik staak oogenblikkelijk mijn nauwelijks begonnen briefwisseling. Ik ga dan nog niet tot de werkelozen behooren en van mijn recht op wachtgeld zal ik ter wille van de algemeene benaming sanstonds afstand doen. Er is echter nog een andere reden, waarom ik het een waagstuk acht deze rubriek in „De Bazuin” voor mijn rekening te nemen. Liederen zonder woorden bestaan er wel, maar brieven zonder woorden zijn, zooover mij bekend, nog niet geschreven. Als ik — en dan nog wel heelemaal naar Jeruzalem — u schrijven ga dan moet ik u ook wat te zeggen hebben. En nu zal het mij aan schrijvensstof wel niet gauw ontbreken. Er gebeuren in onze dagen vele en wonderlijke dingen, ook in ons goede landje tot zelfs op kerkelijk gebied toe. Maar, en dat is het waagstuk, als ik u die dingen ga vertellen, zoodals ik ze zie en naar den indruk, dien ze op mij maken, dan word ik in den vollen zin van het woord een zoon van mijn vader. Wat heeft die man veel moeten hooren als hij in den rumoerigen tijd, welken hij meemaakte, eerlijk zijn opinie uitsprak tegenover uw vader! Als den dag van gisteren herinner ik me, dat nog uit mijn jeugd. Vrijdags en Zaterdag hoopten de bladen zich in mijn ouderlijk huis tot een respectabel bergje op. En dan zat mijn vader met een glunder gezicht te lezen, terwijl wij als jongens soms in eens vroegen, nadat wij de oogen van vader goed hadden aangezien: kragt u erg er van langz? Nu dat gebeurde nog al eens van meer dan ééne zijde. 't Antwoord op onze vraag kregen we gewoonlijk pas de volgende week in „De Bazuin” of ook wel eens eerder als we heel ondeugend, eens de copie lazen eer die gepost werd.

En dat wordt nu misschien mijn toekomst ook, nu ik u van alles en nog wat schrijven ga. De vrijheid toch heb ik me bedongen om de dingen

te moe... met m... nu toe... rig pa... heb ik... aan be... niet zo... bode... welke... ik opp... van de... over d... politie... En dat... je aan... mensch... of ook... 't pub... Hij dan... Maar... vaarlir... vader z... vond... is hij... haakt... wozen... om de... ook ni... weder... zeggen... eigena... gebied... hebbe... Wat es... zij mo... kaart... den or... en of... bezien... gezegd... ook es... op elk... om op... bij da... rondon... eens v... denkos... Daar... gezet... schrijv... Bazuin... dacht... zeggen... brief... na u... hebbe... Gro... Nog al... iets te... wijst... Wel va... van Dr... onderstol... hoe ééns... „De... Kuype... bestas... Paase... jaar... Het g... verscl... Oud... zuller... meest... dacht... in de... seme... hij te... baard... bij d... te be... uitstr... te le... pen... den l... mand... snare... Dr de... opvoedu... meere... ten-kunst... Zichie... Ik... borge... boek... fel, e... wtel... echt... lezen... mind... entle... aan... volge... kend... Hoe... overl... meer... liet... hier... sterk...